

УДК 656.615.003.003.2

Корецька О.В.
*старший викладач кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку та аудиту
Одеського національного морського університету*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ

THEORETICAL APPROACHES TO THE MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE PORT SECTOR

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є розвиток теоретичних підходів до управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі і розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення. Управління фінансово-економічною безпекою – це сукупність взаємопов'язаних процесів планування, організації, мотивації і контролю, які забезпечують економічну безпеку підприємства. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства здійснюється відповідно до його концепції. Наявність багатьох підходів до управління фінансово-економічною безпекою підприємств, систематизація їх положень дали змогу розвинути її сутність в аспекті управління безпекою. Система управління фінансово-економічною безпекою повинна бути інтегрована у процеси функціонування та розвитку підприємства.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, підприємства портової галузі, стратегія управління, загрози зовнішні та внутрішні, концепція управління.

АННОТАЦИЯ

Целью исследования является развитие теоретических подходов к управлению финансово-экономической безопасностью предприятий портовой отрасли и разработка практических рекомендаций по их усовершенствованию. Управление финансово-экономической безопасностью – это совокупность взаимосвязанных процессов планирования, организации, мотивации и контроля, обеспечивающих экономическую безопасность предприятия. Управление финансово-экономической безопасностью предприятия осуществляется согласно его концепции. Наличие многих подходов к управлению финансово-экономической безопасностью предприятий, систематизация их положений позволили определить ее сущность в аспекте управления безопасностью. Система управления финансово-экономической безопасностью должна быть интегрирована в процессы функционирования и развития предприятия.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, предприятия портовой отрасли, стратегия управления, угрозы внутренние и внешние, концепция управления.

ANNOTATION

The study is the development of theoretical approaches to the management of financial and economic security of the port area and develops practical recommendations for their improvement. Office of Financial and Economic Security is the set of interrelated processes of planning, organization, motivation and control that ensure economic security. Financial and economic security of the enterprise is subject to its concept. The presence of many approaches to managing financial and economic security, systematization of provisions allowed developing conceptual apparatus by determining its nature in terms of security management. The control system of financial and economic security should be integrated in the operation and development of the company.

Keywords: financial and economic security, enterprise port industry, management strategy, threats external and internal, management concept.

Постановка проблеми. В Україні в умовах радикальних економічних перетворень все більшого значення набувають питання захисту підприємств. Від ступеня втручання держави в економіку залежить їх безпека. Політична нестабільність породила цілу низку проблем, загострення яких на передній план висуває забезпечення безпеки підприємств.

Підприємства портової галузі незмірно реагують на зовнішні імпульси, вимагають регулювання процесів, що протікають в системі, шляхом прийняття ефективних управлінських рішень [1, с. 6].

Для формування ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі необхідно систематизувати показники фінансової безпеки, розробити алгоритм їх оцінки, який пов'язаний із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансово-економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз літературних джерел дав змогу виявити проблемні питання, що полягають в неоднозначності трактувань термінів «економічна безпека», «фінансова безпека», і основні тенденції у формуванні сучасного поняття «фінансово-економічна безпека».

Зарубіжними та вітчизняними науковцями проведено достатньо досліджень з питань економічної та фінансової безпеки підприємств. Основні аспекти визначення сутності поняття економічної безпеки, фінансової безпеки як її складової, відповідних загроз, індикаторів, а також системи критеріїв і параметрів досліджено у наукових працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як, зокрема Л.І. Абалкін, О.І. Баранівський, З.М. Борисенко, В.М. Геєць, А.С. Гальчинський, М.П. Денисенко, М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, П.А. Колпаков, Г.В. Ляний, І.П. Шевченко, Л.Г. Шемаєва, К.С. Горячева, Ф.І. Євдокімов, С.М. Ілляшенко, Н.В. Куркін, В.І. Мунтян. Вагомий внесок у вивчення цієї проблематики зробили Б.В. Буркинський, О.М. Котлубай, А.І. Бутенко, О.Б. Альохін, В.В. Жихарева, Л.Л. Ніколаєва, В.І. Захарченко, В.М. Осипов.

У науковій літературі, як правило, освітлюється вузький підхід до питань економічної та фінансової безпеки підприємств, які розкриті не зовсім глибоко та обґрунтовано.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Стаття присвячується удосконаленню підходів до управління, які починаються з узагальнення результатів роботи підприємств портової галузі та взаємозв'язку з іншими підприємствами, здійснюється постановка нових завдань, які відповідають ринковим потребам на транспорті. Далі намічаються шляхи реалізації цих завдань, в результаті чого пропонується програма проведення необхідних досліджень та перелік конкретних робіт, для здійснення яких передбачається залучення фахівців, які мають досвід в управлінні підприємствами портової галузі.

Мета статті полягає у розгляді концепції управління фінансово-економічною безпекою підприємств, аналізі наявних теоретичних підходів до управління та пошуку нових підходів до управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах у всіх галузях народного господарства необхідно здійснювати структурну перебудову. Водний транспорт особливо виділяється у міжнародній транспортній сфері. На нього припадає велика частка зовнішньоторговельних перевезень. Порти є основною складовою підприємств портової галузі. Вони здійснюють безліч операцій (від перевезення пасажирів і перевалки вантажів до надання послуг з їх зберігання та забезпечення судноремонтних послуг) [1, с. 6].

Серед складних системних і комплексних економічних категорій фінансова та економічна безпека підприємства мають велике значення. Економічна безпека є найбільш повноцінною характеристикою спроможності підприємств до життєздатності та передумов розвитку, динамічної економічної стійкості і конкурентоспроможності. Фінансова безпека засвідчує забезпеченість, захищеність та ефективність політики формування, використання і розвитку другого за важливістю (після праці) чинника виробництва – капіталу, – виступаючи таким чином найбільш важливою функціональною складовою економічної безпеки.

Таким чином, можна сформулювати таке визначення фінансово-економічної безпеки (ФЕБ): це універсальна категорія, яка визначає стан захищеності, обумовлює фактори загроз та їх масштаби, вибір ефективних заходів протидії (операційні коригування, зміна бізнес-процесів або їх параметрів, стратегічні організаційні зміни, комбінування фінансового і страхового захисту, управління структурою капіталу, резервне фінансування), а також рівень використання фінансово-економічного потенціалу, що забезпечує можливість нівелювати негативний вплив економічних загроз.

До економічних загроз можна віднести проблеми неплатежів, низьку рентабельність перевезень, недостатність кваліфікованих кадрів, нестабільність вантажопотоків, перевагу фактичного від сталійного часу обробки судна, тривалий час збереження вантажів, нерозвиненість транспортних комунікацій, знос технологічного устаткування та основних виробничих фондів, складність комплексу послуг.

Як відомо, порти (крім основної діяльності – переваження та зберігання вантажів) ще надають експедиторські, брокерські, митні послуги, здійснюють бункерування суден тощо.

Таким чином, для забезпечення фінансово-економічної безпеки необхідні підтримка нормального фінансового стану та забезпечення фінансової стійкості у майбутньому.

На основі проведеного дослідження поняття «економічна безпека» та «фінансова безпека» можна зазначити, що фінансова безпека є найважливішою складовою економічної безпеки підприємств, оскільки від неї залежить вся діяльність підприємства, тому їх можна розглядати невід'ємно одна від одної.

Проблеми управління фінансово-економічною безпекою підприємства (ФЕБП) пов'язані з невизначеністю та нестабільністю у зовнішньому та у внутрішньому середовищі підприємства на фоні інтенсивного розвитку кризових явищ.

Управління фінансово-економічною безпекою підприємства здійснюється відповідно до його концепції. Концепція визначається як система ідей, поглядів, установок, які пронизані єдиним задумом, що містить шляхи вирішення виявлених проблем.

Концепція фінансово-економічної безпеки підприємства є основою для розроблення стратегії фінансово-економічної безпеки та прийняття управлінських рішень у цій сфері [2, с. 26].

Управління фінансово-економічною безпекою має здійснюватися за певними принципами та правилами. Головними є такі принципи управління фінансово-економічною безпекою підприємства: системність побудови, інтегрованість із загальною системою менеджменту, інтегрованість із системою управління економічною безпекою підприємства, спрямованість на стратегічні цілі фінансово-економічного розвитку підприємства, об'єктивність, комплексний характер управлінських рішень, безперервність, оперативність та динамічність управління, варіативність підходів до розроблення окремих управлінських рішень, принцип неперервності моніторингу зовнішнього середовища підприємства, адекватність реагування на окремі загрози фінансовим інтересам, гнучкість управління (адаптивність сформованої системи фінансової безпеки), ефективність управлінських рішень, що приймаються, законність управлінських рішень, стимулювання та відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства [3, с. 54].

Базуючись на принципах управління фінансово-економічною безпекою підприємства, можна сформулювати загальну концепцію управління станом фінансово-економічної безпеки.

Концепція управління фінансово-економічною безпекою підприємства передбачає, що «керівництво підприємства повинне сформувати систему його пріоритетних інтересів, виявити інтереси взаємодіючих з ним суб'єктів господарювання й обрати такі форми і способи погодження цих інтересів, щоб результати взаємодії підприємства з цими суб'єктами забезпечили його прибуткову роботу» [4].

Визначальним під час розроблення концепції фінансово-економічної безпеки або управління фінансово-економічною безпекою є засіб захисту інтересів будь-якого економічного об'єкта: держави, підприємства, галузі, компанії.

Концепція повинна сфокусувати в собі такі мету, завдання забезпечення безпеки, шляхи і методи їх досягнення, які б не тільки відповідали сучасному стану економічної науки, але й узгоджувалися б із загальносвітовими тенденціями розвитку науки і суспільних відносин [5].

Таким чином, управління фінансово-економічною безпекою – це сукупність взаємопов'язаних процесів планування, організації, мотивації і контролю, які забезпечують безпеку будь-якого підприємства.

Для процесів планування необхідно проводити діагностику усіх видів ризику. На основі проведення діагностики та визначення сукупності загроз (ризиків) можна сформулювати практичні рекомендації щодо мінімізації втрат від їх впливу.

Концепція управління фінансово-економічною безпекою підприємства полягає в оперативному управлінні, яке приводить до збільшення власного капіталу шляхом:

- планування параметрів;
- оперативного контролю фактичних показників;
- оперативного виявлення та оцінки відхилень «факт-план».

Отже, особливу роль в ефективності управління фінансово-економічною безпекою відіграє час розроблення, прийняття і реалізації відповідного управлінського рішення.

Суб'єкти управління впливають на об'єкти управління за допомогою певних засобів, способів, прийомів – методів управління.

У зв'язку з цим в роботі виникла необхідність розгляду наявних теоретичних підходів до управління ФЕБП.

У практиці управління використовують три основні групи методів:

1) адміністративні (організаційно-розпорядчі) – методи, які передбачають прямий вплив на об'єкт управління, базуються на використанні адміністративної влади та примусу, створюють передумови для використання економічних методів (накази, розпорядження, інструкції, правила тощо);

2) економічні – методи, які характеризуються непрямим впливом на об'єкт управління через його економічні інтереси шляхом матеріального стимулювання;

3) соціально-психологічні – методи, які доповнюють адміністративні та економічні методи, а також базуються на закономірностях функціонування людської психіки.

У практиці управління фінансово-економічною безпекою підприємства усі три групи методів використовуються комплексно. Перераховані методи розкривають шляхи протидії реальним та потенційним небезпекам, ризикам, загрозам у визначений термін та у конкретних умовах.

Існує загальний підхід до управління. Згідно з ним під управлінням безпекою розуміють організовані дії, які забезпечують узгодженість функціонування усіх служб, підрозділів і співробітників з метою усунення різноманітних загроз діяльності фірми [6, с. 51].

Згідно із суб'єктно-об'єктним підходом управління фінансово-економічною безпекою підприємства слід розглядати як цілеспрямований вплив відповідного суб'єкта (чи суб'єктів) на визначені об'єкти, що здійснюється для досягнення певних цілей управління або стану об'єкта управлінського впливу.

Згідно з методологічним підходом управління фінансово-економічною безпекою підприємства – це система принципів і методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансово-економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз [8, с. 74].

Згідно із функціонально-процесійним підходом управління фінансово-економічною безпекою підприємства – це безперервний процес виконання управлінських функцій, насамперед функцій організації, планування, аналізу, мотивації та контролю.

Проаналізувавши наявні теоретичні підходи до управління ФЕБП на основі функціонально-процесійного підходу, ми розробили методичний підхід, який, на відміну від наявного, застосовується на принципі нерозривності процесу створення та споживання продукції портової діяльності (рис. 1).

Наявність багатьох підходів до управління фінансово-економічною безпекою підприємств, систематизація їх положень дали змогу розвинути понятійний апарат за рахунок визначення її сутності в аспекті управління процесами функціонування, розвитку підприємства та змісту, що включає такі поняття, як «протиріччя», «стан», «зміна», «загроза».

Як свідчить рис. 1, прийняття ефективних управлінських рішень вимагає регулювання процесів, які відбуваються в системі підприємств портової галузі.

Таким чином, згідно з теоретично-методичним підходом управління ФЕБ – це система принципів і методів розроблення і реалізації

Рис. 1. Методичний підхід до управління ФЕБ

Джерело: розроблено автором

управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням захисту його пріоритетних фінансово-економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Удосконалення структури управління необхідно починати з узагальнення результатів роботи, які характеризують ефективність роботи підприємств портової галузі та взаємозв'язок з підприємствами інших галузей, далі необхідно здійснити постановку нових завдань, які відповідають ринковим потребам. На наступному етапі намічаються шляхи реалізації цих завдань, в результаті чого пропонуються програма проведення необхідних досліджень і перелік конкретних робіт, для здійснення яких передбачається залучення фахівців, які мають досвід в управлінні підприємствами саме портової галузі [8, с. 27–32].

Для вирішення цього завдання пропонуємо використовувати оптимальні методи. В цьому випадку можливі два основні підходи до вирішення поставленого завдання. Перший – це витратний підхід. Другий – підхід, заснований на максимізації якісних характеристик управління ФЕБ.

За витратного підходу необхідно розглядати період функціонування підприємства. Отже, критерій рішення задачі оптимізації структури управління ФЕБ належить до завдань динамічного прогнозування.

За другого варіанта у вигляді інтегрованої якісної характеристики управління ФЕБ за j-го варіанта її структурного підрозділу здійснюється величиною удосконалення системи. Недолік цього підходу – складність встановлення взаємозв'язку зміни системи управління і витрат на управління. З огляду на недоліки вищезазначених підходів реалізується третій варіант, який полягає в комбінації обох викладених вище варіантів, що заснований на мінімізації витрат на управління ФЕБ за обмеження на зміни системи безпеки.

Спираючись на результати дослідження, а також виходячи з положення про те, що система управління фінансово-економічною безпекою повинна бути інтегрована у процеси функціонування та розвитку підприємств портової галузі, розробили методичний підхід до управління фінансово-економічною безпекою цих підприємств та інструментарій управління,

напрями формування якого відповідають стратегічним цілям розвитку системи управління підприємствами, а також дали визначення таким поняттям фінансово-економічної безпеки підприємств портової галузі, як «інтереси», «фінансово-економічна стійкість», «ефективна функціональність» «організаційна адаптивність», «стратегічна компетентність».

Висновки. Отже, невідкладним завданням для ефективного управління фінансово-економічною безпекою підприємства є попереднє оцінювання та аналіз стану фінансово-економічної безпеки підприємств портової галузі. Наявність багатьох підходів до управління фінансово-економічною безпекою підприємств, систематизація їх положень дали змогу розробити управлінський апарат, за рахунок якого визначається сутність в аспекті управління процесами функціонування та розвитку підприємств, а також змісту, що включає такі поняття, як «протиріччя», «стан», «зміна», «загроза».

Аналіз теоретичних підходів щодо визначення сутності та змісту поняття «управління фінансово-економічною безпекою підприємств» виявив його багатоаспектність.

Розроблений методичний підхід управління ФЕБП відповідає таким заходам: створення системи узгодження інтересів підприємств портової галузі; діагностика фінансово-економічної стійкості підприємства; розробка захисту реалізації стратегічних планів розвитку; розробка процедур технологічного контролю та моніторингу підприємств.

Не всім питанням приділили увагу у статті, тому у подальшому розвитку щодо вивчення

підходів до управління ФЕБП необхідно приділити увагу стратегічним напрямкам управління фінансово-економічною безпекою підприємств портової галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фінансові аспекти діагностики економічної безпеки підприємств портової галузі : [монографія] / [Л.В. Ширяєва, Л.П. Чиж, О.І. Шумлянська, О.В. Корецька та ін.] – О. : ІНТЕРПРІНТЕР, 2015. – 220 с.
2. Механізми нейтралізації фінансових ризиків українських підприємств в умовах глобалізації / [А.В. Ігнатенко, В.Г. Кабанов, О.І. Харченко] // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5 (95). – С. 136–143.
3. Управління фінансово-економічною безпекою : [навч. посібник] / [О.А. Кириченко, С.М. Лаптев, П.Я. Пригунов, О.І. Захаров та ін.] ; за ред. В.С. Сідака. – К. : Дорадо-Друк, 2010. – 345 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека / О.І. Барановський. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
5. Бондаренко О.М. Оцінка економічної безпеки авіакомпанії : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку» / О.М. Бондаренко ; Нац. авіац. ун-т. – К., 2004. – 19 с.
6. Сідак В.С. Забезпечення інформаційної безпеки в країнах НАТО і ЄС / В.С. Сідак. – К. : Видавництво КНТ, 2007. – 179 с.
7. Скібіцька Л.І. Менеджмент : [навч. посібник] / Л.І. Скібіцька, О.М. Скібіцький. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
8. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : [навч. посібник] / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 280 с.
9. Котлубай О.М. Теорія: методологія розвитку транспортно-технологічної системи перевезення вантажів : [монографія] / О.М. Котлубай. – О. : УПРЕЕД НАН України, 2012. – 200 с.